

Ђорђе Перић

ЖЕНСКЕ ПОДРУГАЧИЦЕ О МОДИ, РЕТКА ВРСТА
НАШЕГ УСМЕНОГ ПЕСНИШТВА И ПОДРУГЉИВИ СТИХОВИ
МЕШТАНКАМА НЕКИХ МЕСТА КАО ПОСЕБНА ВРСТА ИМЕНИЦА
У ФОНДУ НЕИСТРАЖЕНИХ И ЗАБОРАВЉЕНИХ СРПСКИХ РЕЧИ

У приложеном раду аутор пише о подругачицама или ругалицама, заборављеној подврсти лирског народног песништва. Даје кратку дефиницију и поделу на месне, мушке и женске и прилаже 60 примера женских подругачица. У њима су сакупљене све оне подругачице анонимно испеване против девојака из неког места (Земункиње, Дубровкиње, Шапчанке, итд.) и на њихове мане или на критику уперену против женског помодарства. У овој последњој групи женских ругалица указује се на заједнички корен ових женских властитих имена, које, по аутору, треба да буду уврштене и у речнике српског језика.

Кључне речи: Подругачице, подела, песме, женске, помодарство, примери, и српска лексикографија.

У обимном фонду нашег лирског усменог песништва, подељеног ради лакшег сагледавања на врсте и подврсте, што је учинио још Вук Ст. Караџић у својој збирци женских народних песама (*Српске народне ђесме*, Беч 1841), посебно су занимљиве *подругачице*¹, песме ругалице и исмевалице изопачених појава и обичаја у српском грађанском друштву XVIII и XIX века. Пратећи више година ову врсту песама, приметио сам да и самих подругачица има разних и различитих. Подругачице се као и остала лирска

¹ У *Rječniku hrvatskog ili srpskog jezika* JAZU, који је обрадио Томо Маретић (св. 44, Загреб 1929) на стр. 317, поред појма *подругачица* (ф), стоји овако објашњење: „*rug, podrug, samo u šali. Samo u jednoga pisca koji je tu riječ sam načinio.*“ Маретић је мислио на Вука Врчевића из чијих је прозних записа народних приповедака извукао и цитирао два примера: „(1) Подбодачице или подругачице, те у шали момци говоре момцима из другог мјеста; (2) Друге задиркивају шалом и подругачицама.“ Као главну одредницу за ову врсту песама из народа преузео сам овде и користио ову именицу која тачно одговара значењу ових песама и тако формирао подругачице као посебну врсту српскохрватских народних умотворина.

Од *мушких* подругачица веома се певала некад и она која шиба ђаке и просветне посленике новог доба због општег неморала у друштву, а почиње:

Мани се, Анчице, Карловачких ђака (певају се и ови стихови):
Ђаци ђаволи, учитељи још гори Карловачки богословци
Професори нишџи' не знаду, *Играју се с новци.* (дакле, коцкање!)
*Нишџија не ваљаду.*⁴

Једну мушку подругачицу испевану рибарима који цео дан пецају, па се враћају кући без улова, чуо сам у друштву пецароша, у случајно изреченом подругљивом тону: *У рибара мокре ђаће / за вечеру не зна џија ће.*

Подругачице о *мешџијанкама*, становницама селâ, вароши и градова су најмногобројније. Разликујемо две врсте, старије и новије: а) Старије ругалице становницама, или мештанкама неког мањег или већег места (села, вароши, града), због неких природних мана или физичких особина које се кроз генерације на њима препознају. Од старих подругачица упућених на цео *род женски*, занимљива је она коју је у народу Левча у Србији чуо и записао учитељ Јован Срећковић „за жену нечисту и ленштину“:

Усџај, усџај, булојо,
*Кокошке ње љреџекле.*⁵

Та је ругалица лењој жени давно настала, али има и новијих на исту тему као и данас популарна народна песма *Хвалила се лејџе Маре мајка / да јој Мара зору не љресџава*, итд. чији се први текстови бележе од половине XIX века.

Бројније су оне старије ругалице као: „подругуше као *Лејџџанке*, пијандуре како *Тивајке* (из Тивта), лупежице како и *Рисанке*, поношљиве како и *Пераџке*.“⁶ б) Новије ругалице девојкама или женском полу уопште сачињене су највише због *моге*. Нова, грађанска мода по европском стилу

значи. А Дуле излети из авлије, појури децу с повиком: „Марш, оца вам вашег безобразног и ко вас је томе научио!“ Следеће године он опет довео. Подругачице су као варнице које искачу из огњишта, да би се после кратког времена већ заборавиле.

⁴ Напев записао Богомир Качеровски (Kačerowsky) у нотама: Kolo, Sarajevo B. g. И напев је био певљив. По тој мелодији певана је песмица: *Каг се Циџа зажели / љечених кромџира / он љоџаље Циџанку у село да свира* итд. певала су деца; а после Другог светског рата опет су деца певала, али сад нови текст: *Пионири малени, ми смо војска љрава / свакој дана расџемо ко зелена љрава* итд.

⁵ *Насџавник*, 1899, стр. 187.

⁶ Мода код жена у одевању често пута је сакривала /одкривала и неке женске телесне недостатке који се лако уочавају на први поглед. Тако је и познати немачки песник Хајнрих Хајне у једном свом путопису записао и следећу опаску: „Све *Гејџиџџанке* (ж. из града Гетингена) имају превелике ноге“ (в. *Пуџ љо Харџу*, Београд 1950). Ово запажање физички ненормално увећаних доњих екстремитета лако се може претворити у подругачицу. Таквих примера на српско-хрватском тлу је, као што се види било доста.

облачења, чешљања косе и разне фризуре, помаде за лице („белило и црвенило, и за косу вранило“) захтевала је велике трошкове које су породице, које имају девојку на удају („на бијес ђевојку“), са тешком муком могле да плате. Нова мода је изазивала престиж код девојака у одевању (кићење скупоценим накитом и дукатима), али и пад морала. А ту се мисли на дегенерацију у језику: погрешно изговарање страних речи у опхођењу на вишем друштвеном нивоу, како у српским грађанским срединама, тако и у градовима у Славонији и Хрватској. Пратећи све то мушки анонимни певач и песник постао немилосрдни сатиричар женских мана изражених у разном облику. Наводим само два примера, а из комедија Јована Поповића Стерије и сатиричних текстова Јована Јовановића Змаја објављених у стиху или прози у његовим сатиричним листовима (*Јавор, Жижа, Комарац* итд.) скупιο би се велики број примера.

У Загребу у првој половини XIX века виши друштвени слој углавном је говорио немачки или мађарски; о том модном „тренду“ написао је хрватски песник српског порекла Аугуст Харамбашић ову подругачицу:

*Ах, 'јосѿе, јосѿодичне' –
 Хрвајѿице су дичне!
 За народ 'чуда' ѿворе:
 Свуд само швабски зборе!
 И чезну сваком зѿодом
 За каквом новом модом;
 Имаду баѿи и за чим! –
 У коѿи с ѿим!*

Тако и у српском грађанском друштву у Бачкој и Банату говорило се врло искварено, као што је Вук писао и о говорном језику Срема. Један одломак из преписке двеју жена, Новосадкиње и Кикинђанке, донесен је у подлистку *Засѿаве* 1870. године:

„Ћитам од садањи песника, рекла *Новосадкиња Кикинђанкињи*, раце Грѿича, а од прецашни најраце Ћубру Ћојковича, него немам срече ни једног лично познавати.“ А Кикинђанкиња је одговорила: „Мени се најбоље допаду Абердар и Драгашевић како певу; првог знам врло добро, био је више пути у Кикинду.“
 („Засѿава“, бр. 20, 1870. Б. С. Писмо г-ђи А. Ј. у К(икинди).

Подругачице имају још једну важну особину: оне се у већини примера исказују јавним ѿевањем. Српски и хрватски фолклористи, записивачи музичког фолклора нотирали су већи број подругачица у својим збиркама мелографских записа са разних штокавских подручја некадашње Југославије. У посебном одељку III. *Фолклорни извори*, на крају овог огледа, наведене су све фолклорне збирке из којих су преузети текстови или текстови и напеви женских подругачица које су овде наведени. Те подругачице нису

никад посебно издвојене од шалјивих песама и овде се приказује само један део: *женске руџалице меџиџанкама, сџановницама љагова, вароџи и села*, којима су аутори углавном непознати *муџки* стихотворци из народа.

Речнички и фолклорни материјал у песамама подругачицама
о женској моди у прошлости

Примери у избору аутора огледа по азбучном реду:

- [1] Бабогредка = девојка из Бабине Греде у Славонији.
*Бабогредке се њоносе,
Што црвене џиџимфле носе,
А за мале новџе
Иду у Винковџе.*
- [2] Београдске моме младе = Београђанке
*Из Биџоља, море, њојдом
У Београд дојдом
Београдске моме младе
Све су очешљане.*
- [3] Бродкиња = девојка из Славонског Брода у Славонији.
*А Бродкиња њодјасана
И џиканицом ојасана,
Теје се њо Броду
Тражећ само зјоду.*
- [4] Брођанкиња = девојка из села Брођанци у Славонији
*Брођанкиња блеголика
Намазана к'о џрилика,
Иде њод механу
Све њо бијелом дану.*
- [5] Валповкиња = девојка из Валпова у Славонији
*Валповкиње како џако,
Милосџивне врло јако,
Свајдје ће се наћи
С барунови џаци.*
- [6] Варјашке = младе из Варјаша сад у Румунији
*Из Темџивар њојдом
У Варјашко дојдом,
Те Варјашке младе
Све су раџчујане.*
- [7] Варошке моме = девојке из Варош маале, Приштина, Косово.
*Пођох њо љоре, џанум, ју Вароџ Маалу,
Варошке моме, џанум, све су џивлеџике (намиџуџе), џанум,*

*Све су ашарџике (ћредусрећљиве),
На враћа сећају, џанум,
Бећаре варају.*

- [8] Винковкиња = девојка из Винковаца у Славонији.
Винковкиња љим се дичи Di gnedigen Винковкиње
Шћо зна седам швабских ричи: Прем чувају оне свиње,
„Meine mütter мила, Трче за сабљницом
Ја бих круха јила!“ Ко љас за коскицом.
- [9] Вођиначка почимаља = девојка из с. Вођинци код Винковаца
Вођиначка љочимајла [која започиње песму] мала
Нема љаре [даха], ља се љесме кваре.
- [10] Вуковарка = девојка из Вуковара у Славонији
Вуковарка како љако,
Љубићи се неда лако,
Тко јој добро љлаћи
Љубић се не краћи.
- [11] Горњомалка = девојка из Горње Мале у Великом Градишту.
– Ој девојко моја шћо си љако слаћка?
„Јесам слаћка јер сам Горњомалка (Градишћанка)!“
– Горњомалска љројо, шћо си љако слаћка?
„Јесам слаћка, јер сам Горњомалска!“
– Ој девојко моја, љубим усћа љвоја,
Љубим љвоја да засладим моја.
- [12] Градишке фрајле = девојке из Градишке у Славонији.
У Градишћки банда свира
А фрајла се свуд шћанцира,
Те до дванајсћ сачи
Неће љоћи сћаћи.
- [13] Диванјолка = девојка из истоимене махале у Приштини, на Косову
По Пришћине љоћ’о Поћох љо доле, џанум,
У Диван-Јол доћ’о Ју Диванјол малу,
Диванјолке моме на враћа сећау, Диванјолке моме, џанум,
На враћа сећау и руком маау. Никоћ не љедају.
 Припев: *Цвећо, шћише од ракије,*
Мезе љо ракије!
- [14] Добројка = девојка из Доброте у Боки Которској; и све остале су спеване девојке из појединих приобалских места у том крају.
Мили Боже, на свему љи фала!
Да какве су Пељешке љевојке!
Носу рухо како и Добројке (љј. наћинћурене) = д. из Доброте
Танка бока како и Коћорке, = девојке из Котора

На њазару како и Шкаљарке, = девојке из Шкаљара
 Солу рибу како и Муљанке, = девојке из Муља
 Прче деру како и Прчањке, = девојке из Прчања
 Желу воде како и Сџоливке, = девојке из Столива
 Подрујуће како и Лейеџанке, = девојке из Лепетана
 На љаву носе како и Ласџовке, = девојке из Ластве
 А џјандуре како и Тивајке, = девојке из Тивта
 Јацу коња како и Грбљке, = девојке из Грбља
 Гњилу мечу како и Крџољке, = девојке из Кртола
 Ал' се 'сују како Краошичке, = девојке из Крашића
 Козојаце како и Лушџичке, = девојке из Лушнице
 А џошџене како и Новкиње, = девојке из (Херцег) Новог
 Носе ојанке како и Кућанке, = девојке из Кућана
 Мичу џрџику као Баошичке, = девојке из Баошића
 Рибом смрду као Бијељанке, = девојке из Бијеле
 Плочарице како и Ђуринке, = девојке из Ђурића
 Ал' се 'сују како Косџањичке = девојке из Костањнице
 Пошџсмукве како и Морињке = девојке из Мориња (по анегдоти)
 Ролику беру како и Липајке = девојке из Липља
 Трају џенџар како и Сџрџаљке, = девојке из Стрпља
 [Лујезице] како и Рисанке, = девојке из Рисна
 Поношљиве како и Перашке, = девојке из Пераста
 Желу воде како и Дражинке, = девојке из Дражића
 Лико џулу како и Оравке. – = девојке из Оравца
 Саде реци, фало изабрана,
 Да какве су Пељешке џевојке.
 Ожени се, Бој џе не убио!
 Ја џу џеби доћи у сваџове.

- [15] Дубровке = девојке из града Дубровника
Дубровке су лијеје дивојке,
 Ну је њима залуду лиџоџа,
 Шџо сџекоше све у бјаку даше [бјака, итал. biassa = материја за
 И за џерсу да се узрумене бијељење.
 Гладне сједе, а и личце џладу [герса, итал. cerussa, fukatus candor
 Чесџо младе иду на зрцало pigmentum (Mikalja) = бјелило и
 Тер џледају своје бјело личце; руменило, чим се лице маже или
 Која џа је лјеџице уресила, праха. Итал. = gersa, ingersarsi]
 А и своје косе зарудила,
 Пази, браџе да џе не џривари...

- [16] Ђаковкиња = девојка из Ђакова код Славонског Брода
Ђаковкиње лицем џоре *Ђаковачка фрајла свака*
 Гледећ младе џрофесоре, *По блаџу џи боса скака,*
 Шеђу се од дике *Мноју куне мајка*
 Мамећи клерике. *Збој ње црној џака.*

- [17] Ердељанка = девојка из Ердеља (данас у Румунији)

Ердељанка, Ердељанка, шћо си шако шанка?

– *Ја сам шанка, ја сам шанка, шако ми је мајка.*

- [18] Жабалка = девојка из села Жабља у Бачкој

Жабалка:

„Мила мајко дукаше ми вежи, Продај, бабо, и краву и шеле

А са бабом како знаш највежи Па ми купи рукавице беле,

Мила мајини шри форинија дај ми

Ако немаш иди ја узајми

[рефрен за све три претходне строфе]

Скидај жито с тавана,

Па иди код Аврама,

Па пазари што ти ћерка мари.“

Јунак за женидбу:

Где шћо кажу има лејих сека

Где шћо кажу има девојака

‘Оће бабо да жени менека

‘Оће бабо да жени јунака

[рефрен за претходне две строфе]:

‘Ајмо, бабо, у Жабалъ,

Па увече на роџаљ,

Луче бело наћићеш зацело.

Црвен сомош, а зелена свила

Лејиша Јела неџо бајна вила,

Аој Јело, шоси шћи швој,

Чуј шћиша вели бабо мој:

„Да идемо, да шће доведемо.“

- [19] Земункиње = девојке из Земуна

Земункиње дује косе

Ушширкане сукње носе,

Сукња лејиши широм

Све за официром.

Земункиње се облачу шћо моги

Једна друџу на кайију вуку,

Да им граи гаде десну руку.

Свака своја из шајке шрифаша,

Канда су им и рођена браћа

„Ви сће сани, врло и уморни,

Ал’ нећеи ви биши шрекорми,

Ви ‘ајдеише, шће се одморише

И ојейи се Боју шомолише,

Пак дођише кад се одморише

Да с грајама ојейи збор зборише.“

(1794)

- [20] Иванковке = девојке из Иванкова с. код Винковаца

Иванково село на брдашцу,

Иванковке јашу на мајарицу.

- [21] Илочкиња = девојка из Илока у Срему.

Илочкиње кантар држе,

У цетијах каву шрже,

*Каву добро слаге,
Па се ѿоройаге.*

- [22] Иришкиња = девојка из Ирига у Срему.

*Иришкиње лейе, моловане,
Помамиле с' љубећи кайане.*

- [23] Кавадарка = девојка из села Кавадара у Левчу

*Кавадар – ниш' је село, ниш' је траг
Сам' у ѿољу један смрад, –
Кавадарке све су ѿодрумарке.*

- [24] Каменичке фрајле = девојке из Сремске Каменице

*Каменичке фрајле, црнке и блондинке,
Оне ѿроше месечно ѿри вајона шминке.
Хишеле би се удаиш, немају за коѿа
Кад их неко зашражи, нећеју за ѿоѿа.
Први је сироме, друѿи није лей,
Трећи је банѿав, а чеѿврѿи слеѿ.
Под руком им ѿашна, око враѿа машна
А код куће немају ни каѿице брашна.*

- [25] Карловкиња = девојка из Сремских Карловаца у Срему

*Карловкиње ѿрожђе беру
У Тенѿеру ноѿе ѿеру,
Ту се знаду наѿи
Кад ѿролазе ѿаѿи.*

[„тенгер“ = мађарска реч, значи море; пева се и: „У Дунаву“ ...]

- [25б] *А шѿо су ми Карловкиње беле, румене?*

*Вино ѿију, ѿаѿар зобљу, ше су румене.
Кад муж иде на орање, жена у крчму;
Кад муж иде са орања, жена у креветѿ.
„Јао мужу, леле мужу, умреѿи ‘оћу!“
„Јао жено, жива жељо, а шѿо ми ѿи је“
„Јао мужу, леле мужу, ѿава ме боли!“
„Јао жено, жива жељо, да шѿо ћу ѿи ја?“
„Јао мужу, леле мужу, ѿражи ми лека!
Дозови ми нероѿкињу која не роди
Да умеси ѿоѿачицу ѿриѿуѿи сејану;
Исѿеци ми шарку коку која не носи
И ѿеѿлића без реѿића који не ѿева;
Донеси ми кондир вина од ѿри ѿодине!“*

А што су ми Карловкиње

Беле, румене,
Вино пију, папар зобљу,
Те су румене!
Кад им мужи орат' иду
Оне у крчму,
А кад мужи дома иду,
Оне у кревет.
“Јао мужу, леле мужу
Глава ме боли!”
– Јао жено, жива жељо,
Да што ћу ти ја?”
Доведи ми бездеткињу,
Која не роди,
Нек умеси погачицу
Трипут сијану;
Нек' закоље шарку кокош
Која не носи,

- [25в] *Карловкиње румене ко руже,*

*Вино ѿију, на људе се ѿуже,
Да им вино не ваља никако:
Вогено је и слабо, и лако.*

И петлића, копунића

[25g] Lepe ti su Karlovcanke

Kratke, debele
Vino piju, papar zoblju,
Pa su crvene.
Muži idu na oranje
Žene v birtiju
Muži idu sa oranja
One v postelju.
Него корица,
Mila žena, draga žena,
Ki ti vrag fali?
Mili mužek, dragi mužek,
Glava me boli.
Mila žena, draga žena
Kaj bu mužek jel?
Evo tebi siručice
Metlom mešane.
Mila žena, draga žena,
Kaj bu mužek pil?
U tikvici hladne vode,
Pa se ponapij!
Mila žena, draga žena,
Kaj bu jela ti?
Zakoli mi staru koku,
Lijepu, debelu,
I donesi dobra vinca
Tri ljet staroga,
Mila žena da ojača
Za kog drugoga.

Који не пева;
Донеси ми сахан меда
Сада вађена,
Донеси ми кондир вина
Сада точена.”
Пак [ти] уста болестница,
Те да поруча.
Од погаче не остаде

Од кокоши и копуна,
Него коштица,
А од вина не остаде,
Него капљица.

[26] Каштеланка = девојка из Каштела и места из околине Сплита

Лије њи су младе Кашћеланке

Које носе на кајче ојанке;

Каг ијрају у ноће љегају,

Нека им се дојке разијрају,

Нека им се мајке развеселе.

Рибарице, каконо Милнарке = девојке из Милне,

Мујарице, каконо Сививанке, = девојке из Сутивана,*

Гулозаче, како Суйејарке, = девојке из Супетра,*

Суйербаче, каконо Мирчанке, = девојке из Мирачи,*

Пешијачунке, каконо Подхумке, = девојке из Подхума*

Кривоножке, каконо Бобошке, = девојке из Бобовишћа,

Дрварице, каконо Ложишке, = девојке из Ложишћа,

Голођузке, како Нережишке. = девојке из Нережишћа.

(речи означене звездicom значе: мујарице= муја, љава од хобойнице;
гулозаче = њо италијанском: goloso = љројсрљив; суйербаче = њо итали-
јанском: superbo = охол; иешијачунке, од чунка = љубица. Објаснио ме-
логаф Владоје Берса)

- [26b] Каштеланка = девојка из Каштела, има их више, у Сплитском подручју
Фалиле се Кашћеланке, = девојке из Каштела,
Да су лийце неї' Силићанке, = девојке из града Сплита,
 [припев] *Али свеи Дује неће ни да чује*
Ајме, ћа ћу им ја!

Кад се сјуси шкуруибанда,
Оде наца шјора Манда,
 [припев]: *На сваком канићуну, на сваком йорћуну,*
Ајме, ћа ћу им ја!

- [27] Комлетинка = девојка из с. Комлетинаца код Винковаца.
Комлећинце и Ойок и Нимце,
Та йри села ко наца кайела.
Пићају ме да л' сам из далека,
Ја сам бо ме Комлећинка сека.

- [28] Кутјевкиња = девојка из с. Кутјева у Славонији
Кућјевкиње сукње носе
У широко йлеиу косе,
По бириузим' игу
Ний' се која сйигу.

- [29] Лесковчанка = девојка из Лесковца у Србији
Из Врањанско йјдо в Лесковачко дојдо,
Лесковчанке моме младе све су конойљарке.

- [30] Липљанка = девојка из Липљана на Косову.
А Лийљанке, конойљарке,
Цел д'н сйију, лице мију,
Оро воде йо саборе.
Чајлавчанке момци йросе,
А Лийљанке дома седе.

- [31] Маглајкиња = девојка из Маглаја у Босни
Лийе ли су Мајлајкиње,
бил-биле румене,
А шйо неће бийи биле
кад нишйа неј-не раде.
Кад им војно у чаршију
оне оду нај-на йенџер.

- [32] Митровачке секе (Митровчанке) = девојке из Срем. Митровице
Мийровачко равно йоле
Туд су секе йонајболе,
Мисле да су свейе
Шйо љубе кадеи.

- [33] Мунарке, крчмарице из села Мунаре код манастира Бездина у Румунији
*Из Варјаца појдом
 У Бездинско дојдом,
 Калуђери ди су, ди су
 Никад кући нису.
 Мунарко, твоје вино бездинско
 Море, Мунарко!*
- [34] Новосадске секе (Новосадке) = девојке из Новог Сада
*Новосадке секе наше
 Сјоља чистије као чаје,
 Више су у Граду, [Град = Петроварадин]
 Неј' у Новом Саду.*
- [35] Нишевљанка = девојка из Ниша
*Из Пиройско појдо у Ницлијско дојдо
 Нишевљанке моме младе све су монојолке.*
- [36] Новопазаркиња = девојка из Новог Пазара
*Подиле се Новопазаркиње
 На шеферич да беру малине,
 Међу њима Сумбул удовица;
 Свака носи ишћу и појачу,
 Удовица јање и баклаву.
 Кад су дошле крај воде Цейиње,
 Ал' Цейиња од брда до брда.
 Код њи бјеше Мео сиротица.
 Од Мее су коња начиниле,
 Од јаћа су седла начиниле,
 Учкурима Меу зауздале;
 Све кадуне редом прејаале,
 Најојрају Сумбул удовица,
 Скочи Меи на илећа јуначка.
 Кад су били напред воде 'лагне,
 Цикну Мео кано љућа јуја:
 Проторе му на чефкен кошуља. (чефкен = рукав)*
- [37] Њивичарке = девојке из села Њивице у Босни
*Њивичарке како, јако
 Не дају се љубиј лако,
 Ко им боље илаји,
 Љубиј се не краји.*
- [38] Осечкиња = девојка из града Осијека у Славонији
*Осечкиња, леја Јеко,
 Слајка јеси како млеко
 Оји свјех вица твоја кројоси,
 Да јеси сердцу нашем радоси,*

*Јер не умеџ рећи: нећу,
 Већем їасиџ їаки свећу
 И обараџ ївоје време
 Бар у које доџ'о време....*

- [386] Осјечкиња = девојка из Осијека у Славонији
*Осјечкиње їраву косе
 За бакама црно носе,
 Трава леїи џиром,
 Сека с официром.*
- [39] Окучанка = девојка из Окучана у Славонији
*Ој јуначе, жив їе Бої убио,
 Шїо имаде, све дјевојци даде!
 Ја како је не бих даривао,
 Кад је їанка кано Роїољанка,
 А висока кано Окучанка,
 Сийна лиџца кано из Реїковца.*
- [40] Пељешка = дјевојка из неког села из Црногорског Приморја
*Лїеје ли су Пељешке дјевојке,
 Када дојду на воду сїудену,
 Шейїају се кај да су Коїорке,
 Танка бока оне су у свему,
 Високе су к'о да су Прчанке,
 Носе злаїо к'о да су Добројке,
 А лиїеје к'о да су Новјанке.*
- [41] Пироћанка = девојка из Пирота у Србији.
*Лесковачко їројдо у Пироїско дојдо
Пироћанке моме младе све су ћилимарке.*
- [42] Плетерничке секе = девојке из Плетернице у Славонији.
*Плетерничке секе мале
 За солдаїе мноїо маре,
 Пак иду на їрело
 За боље одјело.*
- [43] Пожешкиња = девојка из Славонске Пожеге
*Пожешкиње сийно ходе
 Под руку се ноћом воде,
 Чекају на враїи
 Док се фраїар враїи.*
- [44] Пришtevчанка = девојка из Приштине, Косово.
*Из Јањева їоћ'о
 У Приџїїину доћ'о,*

*Пришћевчанке моме све су меракли(ј)ке,
Све су мераклије, све су цивлеци(ј)ке,
[Припев]: Цвешћо, шцше од ракије,
Мезе њо ракије!*

- [45] Рогољанка = девојка из села Рогоља у Славонији.

*Ој јуначе, жив ње Бој убио,
Шћо имаде све дјевојци даде!
– А шћо сам јој више дао, мајко,
Већ цвеле сребром обливене,
У цвела' сребрна јабука.
Још не знадеш, моја мила мајко,
Как' јунаци дјевојке дарују:
Оку свиле, оку сува злаћа
И од злаћа ћердан око враћа.
Ја како је не бих даривао,
Кад је шанка кано Рољанка,
А висока кано Окучанка,
Сцћа лица кано из Рејковца.*

- [46] Рожанка = девојка из села Роге у Ужичком крају.

*Валила се Рожанка девојка:
„Имам драјој црејуље ми шара;
Кад црејуљу лијејо нашара
У Ужицу љрода за сћо љара,
Кад не шара,
Нема ни сћојара.“*

- [47] Румљанкиња = девојка из Руме у Срему

*Румљанкиње цвћу-мићу
Оне носе само брћу:
Како ће у мраку
Ходаћ њо сокаку.*

- [47б] А Румкиње, љолубице чедне
*Дању рејко можеш видит једне,
Ал' увече и њо ноћном мраку
Ко чикови врве њо сокаку.*

- [48а] Сарајкиња = девојка из Сарајева

*Лцје шц су Сарајкиње
Биле румене!
Шћо су шћо Сарајкиње
Биле румене?
Кахву љију, шћер зобљу
Па су бијеле.
Кад им мужи у чаршију,
Оне у мутвак,
Кад им муже из чаршије*

*„Закољи ми шарку коку____
Која не носи
И љивчића без рејића
Који не љива.“
„Моја жено, жива жељо,
Заклаћу шц ја!“
„А мој муже, вирни друже,
Скрој ми димије!“
„Моја жено, жива жељо,*

Оне под јорган.
 „Ах мој муже, виран друже,
 Хаста сам ти ја!“
 „Моја жено, жива жељо,
 Би л' што појела?“
 „А мој муже, виран друже,
 С мора смокава.“
 „Моја жено, жива жељо,
 Купићу ти ја.“
 „А мој муже, виран друже,
 Хаста сам ти ја!“
 „Моја жено, жива жељо,
 Би л' *цїио* њојела?“

Хоћеш басмели?“
 „А мој муже, виран друже,
 Хоћу цамфезли.
 Извези ми златне цепе
 Чак до колина.“
 „Моја жено, жива жељо,
 Скупо ће ме стат’!“
 „А мој муже, виран друже,
 Седам стотина.“
 „Моја жено, жива жељо,
 Скупо ће ме стат’!“
 „А мој муже, виран друже,
Умрићу њи ја!“
 „Моја жено, жива жељо,
Куйићу њи ја!“

- [486] Сарајка = девојка из Сарајева

*Сарајка је авлију ойрала
 Па да не би краву укаљала,
 На ноће јој чарайе наїииче,
 Докле крава авлију јој љриће.*

- [49] Сарајка девојка = из Сарајева

Кључко момче њјесму њоїјевало:

*„Да је мени луле и дувана
 И дуїачка њуцка од мејдана,
 Да ја чувам сїтражу код бунара
 Куд љролазе Сарајке дјевојке, = девојке из Сарајева
 Лијейе су кано Мосїаркуше, = девојке из Мостара
 Криве кайе кано Бањалучке, = девојке из Бањалуке
 Поцмїиуше кано Тузланкуше, = девојке из Тузле
 А високе кано Црноїорке, = девојке Црногорке
 Сїїна веза кано Бишћанкуше, = девојке из Бихаћа
 А румене кано Трављанкуше, = девојке из Травника
 А уљуде кано Ерцеїовке!“ = девојке Херцеговке
 Чудна срећа за кључкої бећара,
 Чудна срећа, само да је већа!*

- [50] Сибињкиња = девојка из с. Сибиња у Славонији

*Сибињкиња коло иїра
 На младиће оком миїа,
 Каг из кола иде
 Троїица је слиде.*

- [51] Столивка = девојка из Столива у Боки Которској

*Зафали се од Сїолива Мего
 Да ће љубиї све Сїїоливке редом,
 На сїїудену воду Уцїљивицу,
 Под зелену смокву сущелицу.*

- [52] Тепетарке = девојке из Тепе (Велика и Мала Тепа) у Мостару .

*Тепетарке ђоле, босе
Носе сукње од дв'је басме
Иду на сијело,
За боље од'јело.*

- [53] Темишварка = девојка из Темишвар у Банату, у Румунији.

*В Тамицу су рибе је-, је-, једљиве,
Темишварке је-, је-
Једљиве су и оне,
Ал' су барем и њолне
Милосѝи, милосѝи.*

*Перва рекла: и-, и-, иѝла,
Пак ножицу ди-, ди-,
Диѝла весело да ѝлови
И мрежицу да лови
Рибицу, рибицу.*

*Друѝа рекла: ви-, ви-, виѝњице,
Да слаѝке су ѝи-, ѝи-,
Пизме на нас ѝколике,
Јер су у нас велике
Удице, удице.*

*Трећа рекла: бре-, бре-, бреѝчицу
Раѝчеѝала ѝи-, ѝи-,
Пила млеко суруѝку
Пуну држи у руку
Пуѝчицу, ѝуѝчицу.*

*Четверѝа рекла: лу-, лу-, луда
Не зна ѝѝа су му-, му-,
Мука јесѝ велика
Кад ѝа видим с далека
Очима, очима.*

*Петѝа ѝрсѝом ку-, ку-, куѝала,
Ал' јоѝѝ није бру-, бру-,
Брус у руку имала
Од браѝе је искала
Бриѝвицу, бриѝвицу.*

*Шесѝа рекла: ку-, ку-, куваѝи,
Најбоѝи су ку-, ку-,
Куѝила би' ѝај ексер
Баѝ ако би' и бисер
Продала, ѝродала.*

Седма рекла: *га-, га-, гаће,*
Одреџила ѿа-, ѿа-,
Гаврилу је обрекла
Да ће дајти од лека
Мелема, мелема.

Осма оком *ми-, ми-, мићнула,*
Пак кошуљу ди-, ди-,
Дичан јесће ѿај занат
Који има ѿај алат
Ойраван, ойраван.

Девеѿа је рекла: *и, и, и ви*
Најбољи су кри-, кри-,
Криви људи нам ѿворе,
Јер нејраво ѿворе
О нами, о нами.

Десеѿа рекла је: *добар сваки*
Тек нека је ја-, ја-,
Јарац има мален реј,
Ал' он заѿо ойеѿ лей
Козици, козици.
(1778–1781)

- [53a] *О Араду, ни село ни траде,*
Већем један украј воде смраде,
У ѿебе су жене ѿоносиѿе:
Широке су како Темишварке, = девојка из Темишвара
А дебеле како Сејединке, = девојка из Сегедина
Главу носе како Коморанке, = девојка из Коморана
А зулофе како Осѿроѿонке, = девојка из Острогона
Лейо шећу како Сенѿандрејке, = девојке из Сентандреје
Црна ока како Пешѿанкиње, = девојке из Пеште
А беле су како Будимкиње, = девојке из Будима
Поклеѿиве како Осечкиње, = девојке из Осјека [или: ѿоклон ѿраве]
Податѿиве како Фуѿошкиње, = девојке из Футога
Смејачице како ѿи Бајкиње, = девојке из Баје
Вино ѿију како Карловкиње, = девојке из Карловаца Сремских
Пољубѿиве како Варадинке, = девојке из Петроварадина
(Милокрвне ка Новосадкиње) = девојке из Новог Сада
Сѿиѿно ходе кано и Јеѿарке, = девојке из Јегре / Јегаркиње
Сѿановиѿе како Земункиње, = девојке из Земуна
Румену се како Иришкиње, = девојке из Ирига [или: малене су]
Пуне ѿара како Сомборкиње, = девојке из Сомбора,
Танковиѿе кано Вуковарке, = девојке из Вуковара
Трудољуб'ве кано Бечкеречке, = девојке из Бечкереча (Зрењанина)
Белоноте кано Белѿрайкиње! = девојке из Белграда.
(1778–1781), варијанта (1832)

- [536] Темишвар(с)ке младе = девојке из града Темишвара у Румунији

*Из Београд ђојдом
У Темишвар дојдом,
Темишварке младе
Све су боловане.*

- [54] Тимочанке = девојке из Тимочке Крајине

*Леје су њи Тимочанке, леје румене,
Шећер ију, каву њију, ња се румене.
И закољу црну кокош која не носи
И њевчића без реића који не њева,
Па исијеку њојачицу њри њуи сејану. Народна*

- [55] Тузланке = девојке из Тузле

*Маилица се низа Саву вуче,
Све Тузланке аџикују мучки,
Нека мучки, нека аџићаре.
Сама Фаија изаџла на враија,
А у Фаије бисер око враија,
Ко ће Фаији бисер њојријаији?!*

- [56] Фочанке = девојке из Фоче

*„Кажи њраво, сужањ Хасан-њаџа
Који шехер јесње њонајњеиџи
У свој Босни и Херџеџовини,
У коме ли најњеиџе дјевојке?“
„А бојами, московска њосњодо,
У свој Босни и Херџеџовини
Сарајево шехер њонајњеиџи,
А Фочанке најњеиџе дјевојке.
Када дође њеиџи Ђурђев данак,
Иџеијају Фочанке дјевојке
По баџчама, ње уфаије коло,
Обуку се џињо најњеиџе моњу,
Прињјевају њјесне свакојаке.
Ја какве су Фочанке дјевојке,
Смамиле би са неба облаке,
Камо л’ не би са земље јунаке!“
Јоџ њоворе московска њосњода:
„Кайеиџане, Влајсавњевић Јово,
Води наске да Фочу робимо,
Да њл’јенимо Фочанке дјевојке“...*

- [56a] Да какве су њо Фочи девојке

*Набјеле се и набакаме се
А навуку сурму на обрве,
Кара-боју на сија-солуфе.
(Туркиње у Фочи)*

- [57] Цавтајка = девојка из Цавтата у Далмацији

*Ље-Ље Љеје њи су Цавњајке дјевојке
Залуду је њихова њеињија,
Гладне сједе и бјечвицу њлеињу,
Бјечву плету и драга гледају.*

*Кад им дође љадна ѿдиница
Све шћо имагу за драга йродагу.*

- [58] Чаглавчанка = девојка из с. Чаглавице на Косову.
*Ча^гла^вчанке све девојке, јадна ја!
 Траву косе, жи^ио носе, јадна ја!
 Пла^ино йкеу у разбоје, јадна ја!
 Ча^гла^вчанке, момци йросе, јадна ја!
 А Ли^иљанке дома седе, јадна ја!*

- [59] Чуружанке = девојке и снаше из Чуруга у Бачкој
*Кад сам био у Чуру^гу слу^иа
 Видио сам како жене живе:
 Жене живе без бри^е у миру,
 Свака жена йо йри мужа љуби;
 Че^иворицу йуш^иа у собицу,
 А йеш^ио^иа йри^а йод с^иолицу.*

- [60] Шапчанка = девојка из Шапца у Србији
*Ја сам цура Шабчанка,
 Сукња ми је ду^иачка,
 Волела бих да је краћа,
 Ал' не дагу браћа.*

Наводећи ових шездесет примера подругачица из разних места српских, хрватских, босанскохерцеговачких и црногорских у којима су некада спеване *женске йодругачице* које су уперене против мештанки, односно, становница и села и града, сврха није била само, да се прикажу њихове мане физичке и помодне у анонимним песмама испеване и јавно певане, а остале записане у бележницама мелографа и фолклориста. Тачно је да нам оне износе неке раширене појаве женског трчања за модом, али ни то није једина сврха ових простих песама из народа. У питању је нешто друго. Те девојачке ругалице упућене девојкама директно су износиле *име месѿа* у коме оне живе. Тако су се у тим скромним песмицама ословљавале девојке *йо месѿу*, којима је жалац подругачице усмерен. У свих шездесет примера наводе се претежно девојке: *Шайчанке*, из Шапца, *Новосађанке*, из Новог Сада, *Карловчанке*, из Сремских Карловаца итд. То је, дакле, женски облик имена из неког места, који природно улази у српски речник, које треба да унесе лексикограф. И то је његово занимање, он то и треба да ради. Али, ту има и забачених села, малих места, за које једва да смо и чули, можда преко ових подругачица, за које нисмо сигурни да су ушле у српски речник. И томе није крив лексикограф. Он мора ту реч да извади из писаног извора, где се она наводи. А такви писани извори су ретки. Али често пута кад се нађемо у неком малом месту и тражимо од мештанина име селу, он ће га рећи и још можда додати: да ту живе, рецимо, *Свилеувчани*, *Свилеушани*, становници села Свилеуве, села у коме је рођен војвода Лука Лазаревић, али ће му измаћи

да каже како се ословљавају мештанке и становнице *женскої рода* (*Свилеувчанке*, *Свилеушчанке*). Овакви чланци у прошлости ретки су, па и данас кад се домишљамо новим кованицама, на пример, како назвати жену *академика*, чланицу академије. Али, у прошлости је и о томе расправљано, нарочито кад се радило о називима становница малих или мало познатих села. Тако је професор Шабачке гимназије Живојин Ђ. Јуришић оставио један данас заборављен рад: *О називу неких мачванских оџиџина, џикола, иџид.*, у коме је, обишавши сва места Мачванског округа, записао и женске облике становница појединих места. Са напоменом: „како сељаци називају себе“. Наводим овде и те примере:

Село: *Баново Поље* – м. *Бановљанин*, ж. *Бановљанка*, (ређе: *Бановчанка*)
Бојаџић – м. *Бојаџинци*, ж. *Бојаџинке*;
Белојић – м. *Белојинци*, ж. *Белојинке*;
Врањска – м. *Враџијани*, ж. *Враџијанке*;
Клење – м. *Клењани*, ж. *Клењанке*;
Мейковић – м. *Мейковљани*, ж. *Мейковљанке*;
Причиновић – м. *Причиновљани*, ж. *Причиновљанке*;
Раденковић – м. *Раденковљани*, ж. *Раденковљанке*;
Равње – м, *Равањци*, ж. [*Равањке*]; испуштено!
Слейчевић – м. *Слейчевљани*, ж. *Слейчевљанке*;
Табановић – м. *Табановљани*, ж. *Табановљанке*;
Узвеће – м. *Узвећани*, ж. *Узвећанке*;
Шеварице – м. *Шеваричани*, ж. *Шеваичанке*;
Шџиџијар – м- *Шџиџијарци*, ж. *Шџиџијарке*, ређе: *Шџиџијарчанке*; има за њих пошалица: *Шџиџијарчанке* – *йолу-варошчанке!*”⁷

Пред нама су, дакле, две теме: заборављена сатирична подругачица из области песништва и њихова веза са језиком, напосе са српском лексикографијом. У позадини, у другом плану, она је и део српског музичког фолклора, одакле је преузета и већина занимљивих примера до којих је њихов сакупљач, мелограф и фолклориста долазио са великим трудом. Све то, показује нам да на тим пољима треба и даље порадити. Кроз заборављене текстове, на терену, у сакупљању речи за речник. И не само за општи речник српског језика, него и за посебни – *женски речник*. У целој тој проблематици, заборављене српске ругалице, односно, подругачице које су се стварале у српском грађанству током друге половине XVIII и током XIX века имају свој значај, јер помажу и друге уметности и лингвистику као науку.

⁷ *Насџавник*, 1904, 15, стр. 407-409. О истој теми писао је и Мирко Перковић (Книн): *Неке мјесне vlastite imenice за žensku čeljad*, *Наш језик*, 1939, стр. 169–171 са напоменом да су ови женски називи „најисправније (прихватити и записати) онако како они сами себе називају“.

21. новембра 1869. – позоришна песма: *У нашему лејо њи је Срему*, фрагменти: (1) *Карловкиње румене ко руже*, (2) *А Румкиње, ђолубице чедне*, (3) *Ирижкиње, лејје, моловане*.
- ПАВЛОВИЋ, Властимир-Царевац. *Зборник о Власџимиру Павловићу Царевицу*, Београд, с. 98. – *Ој девојко моја, џијо си џако слајка?*
- ПЕТРАНОВИЋ, Богољуб. *Српске народне џјесме из Босне, (женске)*. Сарајево, 1867, књига прва, бр. 328 – *Тейетарке ђоле босе*, бр. 330. – *Њивичарке како, џако*.
- ПОЗНАНОВИЋ, Раде В. *Ужички зборник*, бр. 3, 1974, с. 355. – *Валила се Рожанка девојка*.
- РАДОЛЕВИЋ, Вељко. *Коменџар и исџравак једне џоскочице*, Босанска вила, бр. 15, 1895, стр. 237–238 – *Зафали се од Сџолива Мего*. „Дотична подругачица постала у мојој близини; до отрагу мало времена пјевала (је) враголаста момчадија испод Столива, села у Боци Которској, возећи се лађом али држећи се подаље од оба-ле и грабећи хитно напријед кад би Столињани почели гађати лађу из пушака ради те пјесме. Данас се више то не догађа и ако и данас гдјеко, пролазећи испод Столива запјева ту пјесму, али само испод гласа да га не може нико чути сјем дружине у лађи. Треба још да споменем: да *Ушљивица* и дан данас задовољи уморна и жедна путника, док за *суцелицу* не бих знао поуздано казати да ли се још налази на своме мјесту код воде, али је угинула. У *Херцеџ-Новоме*, 14. јунија 1895.“
- РАЈКОВИЋ, Ђорђе. *Српске народне џесме (женске) Веђином из Славоније*. Нови Сад, 1869, бр. 15 – *Кад је џанка кано Рођољанка*, и *А висока кано Окучанка*.
- САВИЋ, Милан. *Мџија Ореџковић*, оглед: *Наџи сџари*. Нови Сад, 2010 – *Карловкиње џрожђе беру*.
- СТАНКОВИЋ, Александар. *Ђачко џевање. Школске џесме и гечије џџре с џевањем*, за III и IV разред осн. шк. Београд, 1941, стр. 13 – *Лејје Тимочанке*.
- ТОМАНОВИЋ, Васо. О топографским именима Боке Которске. *Зборник о исџраживањима Боке Коџорске*, Споменик САН, 1953, СIII, стр. 51. – *Мили Боже на свему џи фала*.
- ХАРАМБАШИЋ, Аугуст. *Lirika II (1882–1885)*, Zagreb, 1942. (*Ah gospe, gospodične!*)
- *
- BERSA, Vladoje. *Zbirka narodnih popievaka (iz Dalmacije) [iz 1906, 1907]*. Zagreb, 1944, (posthumno izdanje), priredili B. Širola i V. Dukat, br. 88. – *Na hiljadu i osam stotina/ i šezdeset i sedma godina*.
- DEŽELIĆ, dr Velimir. *Hrvatska Pjesmarica ili sbirka rado pjevanih pjesama*, preradio i pomnožao V. D., šesto izdanje, Zagreb, Tisak i naklada knjižare L.Hartmana (St. Kugli), 1918, br. 879. *Lepe su ti Karlovčanke* (иако иначица, песма се односи на Карловчанке, жене из Горњег Карловца у Хрватској).
- JANKOVIĆ, Slavko. *Šokačke pismice*. Vinkovci, 1967, I, Napevi br. 35. – *Vođinačka počimajla mala*.
- JANKOVIĆ, Slavko. *Šokačke pismice*. Vinkovci, 1970, II, br. 2856. – *Ivankovo selo na brdašcu*; br. 2860 i 2879. – *Komletince i Otok i Nimce, Pitaje me da l' sam iz daleka*.

- JELIČIĆ, Mladen. *50 najpopularnijih starogradskih i narodnih pjesama, romansi i šlagera*, Album III, Zagreb b. g., str. 4. *Falile se Kaštelanke*.
- KURT, Mehmed Dželaludin (Hafiz Mostari). *Hrvatske narodne ženske pjesme (muslimanske)*. Mostar, 1902, br. 44. – *Sarajkinje*.
- KUHAČ, Franjo Š. *Južno-slovenske narodne popievke*. Zagreb, 1880, knj. III, br. 1093. – *Kritika* (Iz Osijeka); Isti. *Navedeno delo*. Zagreb, 1880, knj. III, br. 116. – *Čuružanke*
- FRACILE, Nice. Vokalni muzički folklor Srba i Rumuna u Vojvodini, Novi Sad, Matica srpska, 1987, br. 164, *Kameničke frajle, crнке i blondinke*. Isti: *navedeno delo*, br. 197. *Erde-ljanka što si tako tanka; odeljak Pesme za igru*.

Đorđe Perić

FEMALE RIDICULE POEMS ON FASHION: A RARE FORM OF ORAL POETRY
AND MOCKING VERSES ABOUT THE FEMALE INHABITANTS OF SOME PLACES
AS A SPECIAL TYPE OF NOUNS IN THE CORPUS OF UNRESEARCHED AND
FORGOTTEN SERBIAN WORDS

Summary

In this paper the author discusses ridicule poems, a forgotten type of lyrical folk poetry. A short definition is offered followed by a classification into locative, male and female, with 60 examples of female ridicule poems. These are ridicule poems written anonymously against girls from a town (Zemun, Dubrovnik, Šabac, etc.) and their flaws or criticism against female fashion trends. In the last group of female ridicule poems the author points to the common root of these female personal names which, as the author claims, should be added to the dictionaries of the Serbian language.

Đorđe Perić

Аутор је стални члан – сарадник Матице српске
Нови Сад